

**VISOKOŠKOLSKI KNJIŽNIČAR KAO
AUTOR IZLOŽBE: PRIMJER IZLOŽBE SREDIŠNJE
MEDICINSKE KNJIŽNICE U POVODU 100. OBLJETNICE
MEDICINSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

ACADEMIC LIBRARIAN AS THE AUTHOR
OF THE EXHIBITION: THE EXAMPLE OF THE CENTRAL
MEDICAL LIBRARY EXHIBITION CELEBRATING
THE 100TH ANNIVERSARY OF THE UNIVERSITY
OF ZAGREB SCHOOL OF MEDICINE

Helena Markulin

Središnja medicinska knjižnica
Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
hemar@mef.hr

Ivana Majer

Središnja medicinska knjižnica
Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
ivana.majer@mef.hr

UDK / UDC 027.7-051:021.4(497.5 Zagreb)

Stručni rad / Professional paper

Primljeno / Received: 1. 9. 2020.

Prihvaćeno / Accepted: 3. 11. 2020.

Sažetak

Cilj. Cilj članka jest predstaviti izazove i rješenja u radu na postavljanju izložbe knjiga u visokoškolskoj knjižnici. Polazeći od praktičnog iskustava, ponudit će se model za organizaciju izložbi u visokoškolskim knjižnicama.

Pristup/metodologija. U članku se donosi opširan prikaz idejnog i praktičnog rada na postavljanju izložbe knjiga u organizaciji Središnje medicinske knjižnice u povodu 100. obljetnice postojanja Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, tj. njezine ma-

tične ustanove. Na temelju iskustva stečenog tijekom postavljanja izložbe te znanstvene i stručne literature, pristupit će se izradi prijedloga modela idejnog i organizacijskog koncepta izložbi koje se postavljaju u visokoškolskim knjižnicama.

Rezultati. Rezultat članka jest prijedlog modela rada na izložbama u knjižnicama koji će knjižničarima kao autorima izložbi osigurati osnovu za planiranje temeljite organizacije i postavljanje izložbi knjiga u visokoškolskim i drugim vrstama knjižnica.

Originalnost/vrijednost. Potaknuta je rasprava o ulozi visokoškolskih knjižničara kao autora izložbi (knjižničar-kustos), s posebnim naglaskom na izlaganju knjiga. Prepoznata je potreba publiciranja teorijske i stručne literature o spomenutoj tematici, osobito u lokalnom, hrvatskom kontekstu. Vrijednost članaka ogleda se u predstavljenom modelu za kreiranje koncepta izložbi u visokoškolskim knjižnicama. Dio modela jesu detaljno prikazani programski i organizacijski plan izložbe. Cilj modela jest knjižničarima koji se već bave postavljanjem izložbi i onima koji se planiraju okušati u tome pružiti podršku pri osmišljavanju i realiziranju izložbenih projekata.

Gljučne riječi: izložba knjiga, izložbe, koncept izložbe, knjižničar-kustos, visokoškolske knjižnice

Abstract

Purpose. The aim of the article is to present the challenges and solutions the librarians face while curating a book exhibition in the academic library. Based on practical experience, a model for creating exhibitions in academic libraries will be offered.

Approach/methodology. The article provides an extensive overview of conceptual and practical activities performed by the Central Medical Library while setting up and curating the book exhibition on the occasion of the 100th anniversary of the University of Zagreb School of Medicine, i.e. the library's home institution. Based on the experience gained during staging of the exhibition, and scholarly and professional publications, a model proposal for developing a concept for exhibitions curated in academic libraries will be outlined.

Findings. The article offers a proposal for a model for creating and working on exhibitions in libraries. The proposed model will provide librarians as authors of exhibitions with a foundation for planning and a framework for staging book exhibitions in academic and other types of libraries.

Originality/value. The discussion on the role of academic librarians as authors of exhibitions (librarian-curator), with a special emphasis on the exhibiting of books, was initiated. In addition, the need for new research and professional papers on the mentioned topic, especially in the local Croatian context, was recognised. The value of this article is in presenting a model for creating an exhibition concept designed specifically for exhibitions held in academic libraries. The model consists of a detailed program and

organizational plan for staging of exhibitions. The purpose of the aforementioned model is to provide the librarians who are already engaged in setting up exhibitions, as well as new library professionals, with the support in designing and implementing exhibition projects.

Keywords: academic libraries, book exhibition, exhibition concept, exhibitions, librarian-curator

„Imam previše knjiga u životu i previše ljubavi za papirnu emanaciju, ili za papirnu kristalizaciju, ili, kako bih rekao, konkretizaciju, da bih teško odustao.“

Tonko Maroević¹

1. Uvod

Od Gutenberga do danas, tiskana knjiga svojim jedinstvenim formatom čuva ideje ljudske znanosti i kulture. Ali promjenom knjižničnog okruženja, uvjetovanom pojavom nove tehnologije i novog načina komuniciranja, knjižnice su se susrele s izmjenama tehnološke osnovice bilježenja, širenja i pristupa znanju.² Iako je internet svojom strukturom koja povezuje milijune računala i računalnih mreža postao gotovo idealna sredina za stvaranje i prijenos informacija, potičući interakciju i suradnju,³ tiskana knjiga, kao analogni medij, nije izgubila svoju ulogu nositelja informacije u komunikacijskom procesu. Stoga, izlaganje knjižnične građe i arhivskog materijala kao izložbenih predmeta⁴ i danas predstavlja važan oblik komunikacije knjižnice s korisnicima, a posebno sa širom javnošću. Izlažući knjižničnu građu, knjižnica predstavlja svoju djelatnost ostvarujući pritom niz zadaća:

¹ Citat iz intervjua s akademikom Tonkom Maroevićem objavljen na mrežnom portal „Arteist“; izvor: Kamenjašević, B. Tonko Maroević: Prava kreacija znači opstati, a ne vegetirati. // Arteist, 10. travnja 2018. [citirano: 2020-08-14]. Dostupno na: <https://arteist.hr/tonko-maroevic-sto-je-umjetnost-sto-je-stvaralastvo-ako-ne-nadmasuje-realnost/>.

² Markulin, H.; M. Šember. WebPAC Središnje medicinske knjižnice u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 48, 2(2005), str. 36. Dostupno na: [http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/149/vbh/God.48\(2005\),br.2](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/149/vbh/God.48(2005),br.2).

³ Markulin, H.; J. Petrak; M. Šember. Internet i studenti Medicinskog fakulteta. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 4(2000), str. 179-184.

⁴ U terminološkom smislu, pojmovi „izložbeni predmet“, „izložak“, „ekspонат“ upotrebljavaju se kao istoznačnice.

promociju knjige, prijenos informacija, oblikovanje mišljenja svojih posjetitelja i korisnika, i sl.⁵ Važnost knjige kao izložbenog predmeta, osim u knjižnicama, prepoznata je i u drugim baštinskim ustanovama. Naime, riječ je o građi koja može biti i muzeološki zanimljiva te imati svoju kulturno-povijesnu ulogu kao i druge vrste muzejskih izložaka.⁶ Dakle, knjigu kao izložbeni predmet treba promatrati, s jedne strane, kao bilo koji drugi umjetnički predmet, a s druge kao nositelja poruke, znači izložak koji se čita i gleda.

U kontekstu muzeološke literature, o izložbama se govori kao o „jezgri muzejske komunikacije“⁷ s obzirom na to da muzeji kao institucije posjeduju odgovarajući prostor, fundus te kvalificirano osoblje. Za razliku dakle od muzejske djelatnosti koja je izgradila zakonski okvir, niz standarda i modela koji definiraju smisao i ciljeve muzejske izložbe i kustoske prakse, u knjižničnoj djelatnosti donedavno nije postojao strukturirani okvir, upute, o postavljanju izložbi u knjižnicama, pa stoga ni usko specijalizirane upute o izlaganju knjige kao izložbenog predmeta.⁸ Knjižnična izložba u knjižničarskoj je literaturi prepoznata kao dodatna aktivnost knjižnica, uz njihove tradicionalne djelatnosti i usluge, čija je glavna zadaća predstavljanje knjižnice u javnosti.⁹ Međutim, to se viđenje izložbi u knjižnicama mijenja, i sve se više shvaća potreba da se knjižnice i knjižničari vješto okreću i novim, netradicionalnim ulogama.¹⁰

⁵ Horić, A. Knjiga kao izložbeni objekt u knjižnici. // *Muzeologija* 48/49(2012), str. 38. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/111781>.

⁶ O tome svjedoči npr. i simpozij „Knjiga u muzeju“, održan u zagrebačkom Muzeju Mimara 5. i 6. listopada 2011. godine u organizaciji Muzejskoga dokumentacijskog centra. Njegov cilj bio je opisati funkciju knjige kao muzejskog predmeta, ali i kao kulturnog dobra, zatim definirati njezinu stručnu obradu, čuvanje i prezentiranje javnosti kako u tradicionalnom, fizičkom prostoru muzeja tako i u modernom, mrežnom okruženju te predstaviti ulogu muzejskih zbirki knjiga, ali i ulogu muzejskih knjižnica kao podrške u djelatnosti matične ustanove, a sve sa svrhom stvaranja teorijske i stručne osnove za pravilno prepoznavanje knjige kao muzeološkog sadržaja. Izlaganja sa simpozija objavljena su u časopisu *Muzeologija* 48/49(2012); dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=toc&id_broj=9144.

⁷ Maroević, I. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta, 1993. Str. 199.

⁸ Tijekom rada na izložbi „Knjige pričaju o 100 godina Medicinskog fakulteta“ autorima izložbe (Helena Markulin i Ivana Majer) nedostajala je literatura o izložbama organiziranim u hrvatskim knjižnicama. Međutim, iste godine objavljen je bitan doprinos problematici, a to je knjiga Milke Tice u kojoj su opisana iskustva rada na izložbama primarno u narodnim knjižnicama i koja je označila bitan pomak u stvaranju teorijskog i stručnog okvira za knjižnične izložbe u hrvatskom kontekstu. Vidi: Tica, M. *Izložba u knjižnici: priručnik za predstavljanje baštine*. Zagreb: Naklada Jurčić, 2017.

⁹ Sečić, D. *Informacijska služba u knjižnici*. 2. dopunjeno i prerađeno izd. Lokve: Benja, 2006. Str. 122.

¹⁰ Dutka, A.; S. Hayes; J. Parnell. The surprise part of a librarian's life: exhibition design and preparation course. // *College & Research Libraries News* 63, 1(2002), str. 19-22. DOI: <https://doi.org/10.5860/crln.63.1.19>

Tipologije izložbi različite su ovisno o različitim odrednicama (npr. vrsta građe, način izlaganja, trajanje izložbe i dr.), ali se također razlikuju i među autorima muzeološke literature. Tako Ivo Maroević razlikuje četiri osnovna tipa izlaganja: 1) muzealna ekspozicija (ili stalni postav), 2) muzejska izložba (ili povremena izložba), 3) izložba (ili pokretna izložba), 4) velika tematska izložba.¹¹ U okviru knjižničarske znanosti, a temeljeno na prilagodbi muzeološke izložbene tipologije, Milka Tica postojećim tipovima izložbi pridružuje i „knjižničnu informacijsku izložbu“. Riječ je o vrsti izložbe koja je, prema Tici, „planirano, organizirano izlaganje informacija o baštini i posebno oblikovano komuniciranje knjižnice s korisnicima“.¹² Tematski koncipiran sadržaj preuzima se iz knjižne i neknjižne građe iz vlastita knjižničnog fonda ili iz izvora drugih institucija, i riječ je o prijenosniku informacija o predstavljenoj temi čijom se aktualnošću i jasnim izložbenim prezentiranjem knjižnicama omogućuje uključivanje u javni život i lokalnu zajednicu. Izložbeni koncept osnova je tih autorskih izložbi, a izložbena tema prikazana je korištenjem različitih sredstava: knjige, umjetnički predmeti i drugi proizvodi umjetnosti, obrta, industrije i sl., plakatni prikazi koji uključuju tekst, slikovnu građu, i dr. Cilj takvih izložbi primarno je prenošenje znanja i poruka, ali i buđenje interesa za literaturu o predstavljenoj temi u posjetitelja.¹³

U ovom radu, polazeći od iskustava Središnje medicinske knjižnice Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (SMK) u organizaciji izložbe u povodu velike obljetnice matične ustanove, predstaviti ćemo iskustva te izazove i rješenja u radu na izložbi i ponuditi mogući model na kojem se može temeljiti organizacija i postavljanje izložbi knjiga u visokoškolskoj knjižnici.

2. Uloga visokoškolskih knjižničara u postavljanju izložbe

Visokoškolske knjižnice specijalne su knjižnice koje pokrivaju određeno znanstveno i stručno područje. Danas, visokoškolske knjižnice nisu više samo podrška nastavnim planovima i programima nego postaju ravnopravni partneri u stjecanju i stvaranju znanja, promovirajući tako promjene u sustavu visokog obrazovanja. Korisnik i zadovoljenje njegovih raznolikih informacijskih potreba u središtu su svih aktivnosti visokoškolskih knjižnica. Kontinuirana izgradnja fonda u visokoškolskim knjižnicama zahtijeva nabavnu politiku koja polazi od potreba korisnika, odnosno određenoga znanstvenog i stručnog područja, poštujući pritom kriterije kvalitete i raznovrsnosti informacijskih izvora. Izgradnja knjižnog fonda složen je proces koji uključuje kontinuiranu nabavu građe, raspoređivanje u pojedine zbirke (odnosno razvoj zbirki), vrednovanje i čuvanje. U fondovima visokoškolskih

¹¹ Maroević, I. Nav. dj., str. 233.

¹² Tica, M. Nav. dj., str. 49.

¹³ Isto, str. 49-51.

knjižnica, uz tiskanu i audiovizualnu građu, nalazimo i elektroničku građu, što od knjižničara zahtijeva učinkovito i funkcionalno kombiniranje različitih vrsta informacijskih izvora, tj. tiskanih s elektroničkim izvorima.¹⁴ Ali uloga visokoškolskih knjižnica nije samo zadovoljenje potreba vlastite korisničke grupe (studenata, nastavnika i profesionalaca) nego i prijenos znanja i informacija širem krugu korisnika. Posebno je to važno za medicinske knjižnice (specijalne i visokoškolske) koje se sve više otvaraju javnosti. Predstavljajući svoje zbirke široj javnosti, medicinske knjižnice šire medicinsko znanje. Naime, medicinsko znanje ne može biti privilegija samo određene grupe nego je vlasništvo cijele zajednice. Komunikacija medicinske knjižnice s javnošću ima svoje specifičnosti i zahtijeva precizan, ciljan i dobro osmišljen pristup.

Upravo je organizacija izložbe knjiga jedan od učinkovitih načina uspostave komunikacije, i to na razini knjižnica – korisnik i knjižnica – javnost. Izložba omogućuje uvid u knjižnične zbirke svim korisnicima knjižničnih usluga, ali i širokom krugu potencijalnih korisnika iz različitih sredina s najrazličitijim informacijskim potrebama. Na taj način knjižnične zbirke postaju vidljive te značajno pridonose obogaćivanju knjižničnih usluga.¹⁵ Izložba knjiga predstavlja dakle nadogradnju temeljnih knjižničnih djelatnosti, te se tako očituje i knjižnična uloga u kulturnom identitetu matične ustanove.¹⁶ Otvarajući se javnosti, knjižnica potvrđuje važnost i svoju nezamjenjivu ulogu u zajednici.

Izložbom knjiga knjižnice mogu predstavljati stare i rijetke knjige ili specijalne zbirke usmjerene na određene teme. Izložbe su način da knjižničari naglase posebnosti vlastitog fonda. Primjerice, organizacijom izložbe svoje „zaboravljene“ zbirke, knjižničari je predstavljaju korisnicima i javnosti, otvarajući time nova pitanja, nudeći drugačije čitanje teme, ostvarujući nov dijalog između izložaka i gledatelja. Knjižničari (u kontekstu izložbi možemo ih nazvati i knjižničarima-kustosima) i sami posjeduju osnovna znanja i vještine potrebne za postavljanje izložbe, iako se pri osmišljavanju i realizaciji izložbi često služe teorijskim okvirom, metodama i alatima te praksom drugih struka, kao što su npr. arhivistička, muzeološka i povijesnoumjetnička.¹⁷

¹⁴ Krajna, T.; H. Markulin. Nabava knjižnične građe u visokoškolskim knjižnicama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 3(2011), 21-42. Dostupno i na: <http://www.hkdruštvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/358/353>.

¹⁵ Auten, B.; H. F. Norton; M. R. Tennant; M. E. Edwards; N. Stoyan-Rosenzweig; M. Daley. Using NLM exhibits and events to engage library users and reach the community. // Medical Reference Services Quarterly 32, 3(2013), 266-289. DOI: <https://doi.org/10.1080/02763869.2013.806861>.

¹⁶ Swanick, S.; S. Rankin; M. Reinhart. Curating exhibitions in academic libraries: practical steps. // Practical Academic Librarianship 5, 2(2015), str. 4. [citirano: 2020-06-20]. Dostupno na: <https://journals.tdl.org/pal/index.php/pal/article/view/7011>.

¹⁷ Daničić, N.; D. Mašina; T. Runjak. Izložba Ostavština Ivana Kukuljevića Sakcinskog iz arhiva i knjižnice Hrvatske akademije znanosti umjetnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 1(2017), str. 49. DOI: <https://doi.org/10.30754/vbh.60.1.536>.

3. Središnja medicinska knjižnica Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Središnja medicinska knjižnica, kao središnja knjižnica Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, osnovana je 1946., a s radom je započela 1947. godine.¹⁸ Time je zadovoljena potreba za centralnom knjižnicom, čiji bi cilj bio evidentiranje fonda medicinske literature, i okupljanje dotadašnjih biblioteka sa zavoda i klinika Fakulteta na zajedničko mjesto te stvaranje glavnoga fakultetskog punkta o medicinskim informacijama. Danas, nakon više od 70 godina od svojeg osnutka, SMK djeluje kao hibridna knjižnica, i to objedinjujući tradicionalne i moderne knjižnične usluge te koristeći analognu i digitalnu građu. SMK je u svom dugogodišnjem postojanju kontinuiranim stručnim radom stvorio fond s oko 100 tisuća primjeraka knjižne građe, organiziranih u niz zbirki. Fond Središnje medicinske knjižnice uključuje: Zbirku serijskih publikacija (stručni i znanstveni časopisi od 19. stoljeća do danas), Zbirku monografija (udžbenici i stručne knjige, domaći i strani, od 1980. godine do danas), Zbirku starih knjiga (stručne knjige i udžbenici objavljeni u 19. stoljeću, pretežno njemačko govorno područje), Zbirku starih udžbenika (udžbenička građa od početka 20. stoljeća do 60-ih godina 20. stoljeća). Uz analognu građu, SMK posjeduje i veliku zbirku digitalne građe. Upravo je veličina i raznovrsnost knjižničnog fonda temeljna snaga SMK-a kao hibridne knjižnice koja izvršava brojne zadaće (arhivske, informacijske i obrazovne) služeći matičnoj ustanovi, profesionalnoj javnosti i zajednici.

4. Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu najstarija je ustanova u području medicinskih znanosti u ovom dijelu Europe. Još davne 1874. godine, na osnovi Zakona o ustrojstvu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, uređeno je da se moderno Sveučilište, danas zvano Sveučilište u Zagrebu, sastoji od četiri fakulteta: „bogoslovni, pravo- i državoslovni, liečnički i mudroslovni“.¹⁹ Medicinski fakultet otvorit će se posljednji od spomenutih fakulteta, i to „čim se osiguraju sredstva na njegovo ustrojstvo i uzdržavanje“.²⁰ Međutim, društveno-povijesne okolnosti dopustile su pomak tek u sljedećem stoljeću: dana 25. siječnja 1917.

¹⁸ Petrak, J.; L. Škorić. Središnja medicinska knjižnica. // Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu: 1917–2017. / ur. Marko Pećina i Marijan Klarica. Zagreb: Medicinski fakultet, 2017. Str. 664.

¹⁹ Zakonski članak Sabora Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 5. siječnja 1874., ob ustrojstvu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. // Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu: I / gl. ur. Jaroslav Šidak. Zagreb: Sveučilište, 1969. Str. 341, §1.

²⁰ Isto, str. 355, § 81.

narodni zastupnik Milan Rojc na sjednici Hrvatskog sabora iznosi prijedlog Kraljevskoj zemaljskoj vladi za osnivanje medicinskog fakulteta, koji je i usvojen 1. veljače 1917. godine.²¹ U studenome iste godine Kr. dvorskoj kancelariji u Beču poslan je prijedlog za imenovanje prvih triju profesora Medicinskog fakulteta koji će činiti maticu profesorskog zbora, a riječ je bila o dr. Teodoru Wickerhauseru, dr. Miroslavu Čačkoviću i dr. Dragutinu Mašek. Dana 17. prosinca 1917. godine Kr. zemaljska vlada određuje saziv prve sjednice nastavnika Medicinskog fakulteta.²³ Danas, taj se datum slavi kao Dan Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Današnji, moderni Medicinski fakultet jest visoko učilište složene ustrojbene strukture. Nastavnici fakulteta nositelji su nastavnog, znanstvenoistraživačkog i stručnog rada, a njihovo nastojanje na izvrsnosti pridonijelo je činjenici da je Medicinski fakultet bio i ostao jedno od vodećih obrazovnih središta u Hrvatskoj. Posebno treba upozoriti na kontinuirano snažnu aktivnost nastavnika u objavljanju znanstvenih i stručnih radova od samih početaka Fakulteta²⁴ kojima su trajno obogatili hrvatsku, ali i svjetsku medicinsku zajednicu.

5. Izložba „Knjige pričaju o 100 godina Medicinskog fakulteta: izložba knjiga u povodu 100. obljetnice Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu“

U povodu velike proslave 100. obljetnice Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od 14. prosinca 2017. do 13. siječnja 2018. godine u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a u organizaciji Medicinskog fakulteta, održana je izložba knjiga pod nazivom „Knjige pričaju o 100 godina Medicinskog fakulteta: izložba knjiga u povodu 100. obljetnice Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu“ (vidi slika 1). U ime organizatora izložbu je osmislila i postavila Središnja medicinska knjižnica. Izložba je donijela prikaz opsežne publicističke aktivnosti Medicinskog fakulteta prikazavši knjige nastavnika fakulteta objavljene od 1917. do 2017. godine.

²¹ Medicinski fakultet. // Sveučilište Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu 1874–1924: spomenica Akademikoga senata. Zagreb: Tisak Zaklade tiskare Narodnih novina, 1925. Str. 124.

²² Isto, str. 125.

²³ Belicza, B. Osnivanje i otvorenje Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: 1917. – 1992. Zagreb: Medicinski fakultet, 1992. Str. 13-14.

²⁴ Za iscrpnu bibliografiju udžbeničke i stručne medicinske literature vezane uz 100 godina djelovanja Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koja je ujedno poslužila i kao osnova istraživanjima u okviru projekta izložbe knjiga Središnje medicinske knjižnice, vidi: Markulin, H. Nastavna i stručna literatura. // Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu: 1917–2017 / ur. Marko Pečina i Marijan Klarica. Zagreb: Medicinski fakultet, 2017. Str. 673-704.

Slika 1. Najavni plakat izložbe „Knjige pričaju o 100 godina Medicinskog fakulteta“ (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 14. 12. 2017. – 13. 1. 2018.)

Izložbom se željelo prikazati trajno nastojanje nastavnika Medicinskog fakulteta da svoje znanje i iskustvo pretoče u knjige koje će biti podrška studentima u nastavnom procesu te znanstvenicima i stručnjacima praktičarima u biomedicinskim znanostima. Nastavnici Medicinskog fakulteta rezultate svojih znanstvenih istraživanja objavljuju prije svega u časopisima, glavnom komunikacijskom putu za prijenos znanja jer je u svijetu medicine kao prirodne znanosti potreban brz protok informacija, kvalitetan postupak recenzije, ali i diseminacija tih rezultata u međunarodnu zajednicu. Međutim, uz stručni i znanstveni rad, nastavnici Fakulteta svoje su znanje dijelili s mnogim generacijama studenata medicine, budućih liječnika i svojih budućih kolega istraživača, i to u obliku monografskih publikacija – autorskih i uredničkih knjiga, prijevoda i sl.

Prateći povijesni razvoj samog Fakulteta i svih katedri, s posebnim naglaskom na nastavnom procesu i obrazovanju medicinskih stručnjaka, izložbom se predstavio izbor iz velike publicističke aktivnosti nastavnika Medicinskog fakulteta: udžbenici, stručne knjige, priručnici, skripte, koji prate nastavni program katedri, i to od najstarijih, prvih udžbenika pa sve do onih recentno objavljenih. Nekoliko prethodnih rečenica zapravo je ukratko opisalo tematsku i idejnu osnovicu na kojoj se temeljio koncept izložbe „Knjige pričaju o 100 godina Medicinskog fakul-

teta“. Općenito rečeno, koncept izložbe mora biti zasnovan na dobro osmišljenoj ideji (čine ga tema, sadržaj i svrha izložbe). Uz mnoštvo aktivnosti i elemenata planiranja izložbe koje je potrebno osmisлити i definirati, a koji će biti opisani u nastavku ovog članka, on služi kao temelj što kvalitetnijem realiziranju izložbenog projekta.

Velik izazov u osmišljavanju i postavljanju izložbe bio je odabir samih izložaka knjiga. Iz goleme zbirke SMK-a trebalo je napraviti probir knjiga kako bi se predstavio razvoj Fakulteta, pazeći pritom da prevelikom brojem izložaka ne izgubimo interes posjetitelja, odnosno da se širinom postava ne zapostavi fokus teme, na što upozoravaju i mnogi autori u literaturi.²⁵ Autor izložbe interpretacijom zadane teme i kontekstualizacijom izložbenih predmeta na neki način stvara vezu između ekspanata i posjetitelja izložbe, te je stoga bitno da izbor materijala bude zanimljiv i pristupačan širokoj publici, a koja će tada na osnovi ponuđenoga sama stvarati nove interpretacije o izloženim predmetima. Kako bi knjižničar-kustos izabrao kvalitetne izložke, iznimno je bitno poznavanje knjižnog fonda koji se planira izložiti i to zato da se prepoznaju njegove specifičnosti koje će pridonijeti zanimljivosti izložbe.²⁶

Rad na postavljanju izložbe organiziran je kao timski projekt:²⁷ članove autor-skog tima činili su zaposlenici Središnje medicinske knjižnice usko specijalizirani za rad u zbirkama monografskih publikacija te starih knjiga i udžbenika. Osim toga, jedan član jest i knjižničar kojem je osnovna izobrazba medicinska (zvanje doktor medicine). Sve navedeno – dobro poznavanje fonda i tema/područja koje se želi predstaviti izložbom – bili su preduvjet osmišljavanja učinkovitog koncepta izložbe te njezina kasnijeg (ne)uspjeha. Što se tiče znanja potrebnih za postavljanje izložbe, članovi tima nisu formalno stekli znanja o postavljanju izložbe tijekom knjižničarske izobrazbe, te su stoga, a s obzirom na u članku već spomenuto nepostojanje dovoljne količine teorijske i stručne literature o izložbama u visokoškolskim (medicinskim) knjižnicama u trenutku rada na projektu izložbe, teorijsko i stručno uporište pronašli u muzeološkoj literaturi koju su prilagodili knjižničarskom kontekstu.²⁸ Osim timske suradnje unutar knjižnice, prepoznata je i mogućnost te iznimna važnost suradnje na razini matične ustanove te osobito međuinstitucijska suradnja,²⁹ s obzirom na to da su se izložbenom projektu pri-

²⁵ Usp. Swanick, S.; S. Rankin; M. Reinhart. Nav. dj., str. 7; Sečić, D. Nav. dj., str. 121.

²⁶ Swanick, S.; S. Rankin; M. Reinhart. Nav. dj., str. 4.

²⁷ Dutka, A.; S. Hayes; J. Parnell. Nav. dj., str. 21.

²⁸ Usp. Dutka, A.; S. Hayes; J. Parnell. Nav. dj., str. 19; Marini, F. Exhibitions in special collections, rare book libraries and archives: questions to ask ourselves. // *Alexandria* 29, 1/2(2019), str. 11. DOI: <https://doi.org/10.1177/0955749019876122>; Dandar, D.; J. Clifton-Ross; A. Dale; R. Croft. Showcasing institutional research: curating library exhibits to support scholarly communication. // *Journal of Librarianship and Scholarly Communication* 8, 1(2020), eP2335, str. 2-5. DOI: <https://doi.org/10.7710/2162-3309.2335>.

²⁹ Dutka, A.; S. Hayes; J. Parnell. Nav. dj., str. 20-21.

družili i kolege knjižničari iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, i to ponajprije u vidu grafičkih i tehničkih rješenja i marketinške podrške.

Složena struktura izložbe „Knjige pričaju o 100 godina Medicinskog fakulteta“ uključivala je knjige, izložbene plakate i panoramske fotografije. Izložba je postavljena u predvorju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. U idejnom rješenju prostorni je smještaj izložbe konceptualno zamišljen u dva odvojena dijela, i bio je oblikovan uz rubne dijelove predvorja spomenute knjižnice. Jednu cjelinu činili su plakatni prikazi, u kojima su plakati o katedrama poredani abecedno prema njihovim nazivima te izložbene vitrine koje su sadržavale knjige kao eksponate koji su redanjem također slijedili abecednu logiku plakata (knjige koje su predstavljale određenu katedru grupirane su i poredane abecedno prema nazivima katedri). Druga cjelina izložbe koju su činile dvije panoramske fotografije fizički je bila odvojena kako bi kreirala umjetno stvoreni kutak Središnje medicinske knjižnice. Svi izloženi eksponati, knjige, plakati, kao i panoramske fotografije, iako u prostoru postavljeni fizički odvojeno, zajedno su trebali ispričati fluidnu priču o prošlosti i sadašnjosti Fakulteta.³⁰ Upravo je slaganje eksponata u prostoru bilo velik izazov u postavu izložbe s obzirom na to da je u slučaju izložbi postavljenih u knjižnicama riječ o prostorima koji nisu namijenjeni primarno za izlagačke svrhe,³¹ te je na knjižničarima bio zadatak da izložbu postave tako da se korisnik može njome slobodno kretati. Posjetitelji su izložbu mogli posjetiti i razgledati tijekom radnog vremena Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, a ulaz je bio besplatan. Smještaj izložbe u prostor koji nije u matičnoj ustanovi, tj. Medicinskom fakultetu, osigurao je da, osim uzvanika na otvorenju izložbe te zainteresiranih studenata i djelatnika matične ustanove, izložbu posjeti i širok krug korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice te drugi interesenti.

Za razliku od narodnih knjižnica i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu u kojima je izložbena djelatnost regulirana zakonskim okvirom i različitim standardima o knjižničnom poslovanju te je pravilno vrednovana, postavljanje izložbi u ostalim vrstama knjižnica – osobito onim specijalnim, znanstvenim i visokoškolskim – ponekad je marginalizirano.³² Knjižnice u sustavu visokog obrazovanja svojim djelovanjem, pa tako i organiziranjem izložbi, doprinose svim aspektima djelatnosti svoje matične ustanove: sudjeluju u edukaciji studenata i u njezinu nastavnom procesu te su podrška i znanstvenoistraživačkom i stručnom radu ustanove. Smjer kojim visokoškolske knjižnice mogu krenuti, a u svrhu adekvatnog prepoznavanja vrijednosti izložbi koje postavljaju, može biti organiziranje popularnoznanstvenih izložbi kojima je osnovni cilj širenje znanja i po-

³⁰ Tica, M. Nav. dj., str. 94-100.

³¹ Usp. Tica, M. Nav. dj., str. 78-79; Exhibiting the written word. Edinburgh: Making Our Connections Project Team, 2011. Str. 12. [citirano: 2020-06-29]. Dostupno na: <https://www.nls.uk/media/1269224/exhibiting-the-written-word.pdf>.

³² Usp. Tica, M. Nav. dj., str. 25-26; Marini, F. Nav. dj., str. 22.

sebno prijenos rezultata znanstvenih istraživanja provedenih u matičnoj ustanovi u šire društveno okruženje i gospodarsko-poslovnu zajednicu.³³ U slučaju izložbe u organizaciji Središnje medicinske knjižnice, tematska osnovica izložbe bila je organizirana oko rada katedri Medicinskog fakulteta. Kako je tu riječ o temeljnom ustrojstvenom obliku nastavnog rada Fakulteta, i idejni se koncept stoga temeljio na povijesnom pregledu upravo nastavnog procesa čiji su katedre nositelji.

Djelovanje visokoškolskih knjižnica, kao knjižnica u sastavu, proizlazi iz djelatnosti njihove matične ustanove i iz načina na koji je knjižničari interpretiraju. Svojim aktivnostima i radom s korisnicima kako onim u prostoru knjižnice tako i onim virtualnim, knjižničari ujedno i promoviraju/reklamiraju knjižnične usluge. Knjižnica u svojem djelovanju zato treba osigurati stvaranje novih iskustava kod postojećih i potencijalnih korisnika na kojima će oni temeljiti svoj odnos prema knjižnici.³⁴ Kako bi to bilo moguće, iznimno je bitno osvijestiti značajke ciljane publike, tj. knjižničnih korisnika, kako za općenite knjižnične usluge tako i za specifične aktivnosti (npr. izložba knjiga). Jedna od podjela publike/tržišta u marketinškoj literaturi jest ona na primarnu i sekundarnu tržišnu skupinu.³⁵ S aspekta knjižnice koja organizira izložbu knjiga, primarnu ciljanu skupinu čine studenti i djelatnici matične ustanove, dok sekundarna skupina objedinjuje potencijalne korisnike knjižnice, zainteresirane za knjižnične usluge, ali nepovezane s matičnom ustanovom.³⁶ Središnja medicinska knjižnica pri postavljanju obljetničke izložbe o Medicinskom fakultetu vodila se upravo spoznajama o različitim ciljanim skupinama te je tomu prilagodila i konstrukciju idejnog i izvedbenog plana. S obzirom na činjenicu da je riječ o povijesnoj tematskoj izložbi o matičnoj ustanovi, prema usmenim reakcijama posjetitelja pri otvorenju izložbe i tijekom njezina

³³ Kao recentne primjere izložbi kojima visokoškolske knjižnice prezentiraju rezultate znanstvenoistraživačkog rada djelatnika matične ustanove navest ćemo projekt „Forskarnas galleri“ (hrv. Galerija istraživača) pri Sveučilišnoj knjižnici u švedskom Malmöu i projekt „Showcase“ pri Sveučilištu Royal Roads u kanadskoj Victoriji. Vidi: Wogensen, L. Exhibitions as an empowering act in the digital transition – libraries and librarians role as knowledge producers and curators. // IFLA WLIC 2019 Satellite Meeting – Continuing professional development and workplace learning: „Librarians and information professionals as (pro)motors of change: immersing, including and initiating digital transformation for smart societies“, Zagreb, 20-21 August 2019. [citirano: 2020-07-02]. Dostupno na: <http://library.ifla.org/id/eprint/2676>; Dandar, D.; J. Clifton-Ross; A. Dale; R. Croft. Nav. dj., str. 1-15. Spomenut ćemo i projekt znanstvene izložbe Europskog laboratorija za fiziku čestica (CERN) održane u Institutu za fiziku Kantabrije u španjolskom Santanderu, vidi: Farrona, A. M. M.; R. Vilar. How can we turn a science exhibition on a really success outreach activity?. // Nuclear and Particle Physics Proceedings 273/275(2016), str. 1225-1228. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.nuclphysbps.2015.09.194>.

³⁴ Wakeham, M. Marketing and health libraries. // Health Information and Libraries Journal 21, 4(2004), str. 242. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2004.00540.x>.

³⁵ Conley, K.; T. Tucker. Matching media to audience equals marketing success. // College & Undergraduate Libraries 12, 1/2(2005), str. 52. DOI: https://doi.org/10.1300/J106v12n01_04.

³⁶ Isto.

održavanja, a na kojima se može temeljiti zaključak o uspješnosti izložbe,³⁷ može se smatrati da je knjižnica ostvarila uspjeh³⁸ u potvrđivanju svog statusa podrške nastavnoj, znanstvenoj i stručnoj djelatnosti u matičnoj ustanovi, s knjižničarskom timom koji je spreman i sposoban odgovoriti na sve potrebe svoje zajednice. Kvaliteta izložbe i zadovoljstvo posjetitelja, a osobito kolega s Medicinskog fakulteta, potvrđena je i nakon zatvaranja izložbe. Naime, određeni njezini elementi sljedećih su godinu dana predstavljeni na matičnom fakultetu u vidu ponovljene izložbe u Galeriji Medicinskog fakulteta krajem 2018. godine te objavljivanjem izložbenih plakata u publikacijama u izdanju fakulteta (časopis „Mef.hr“ i dva izdanja vodiča za bruoše).³⁹

5.1. Knjiga kao izložbeni predmet

Prema idejnom rješenju, knjige kao izlošci postavljene su na izložbi u tri zasebne cjeline. Priča počinje prvim udžbenikom Medicinskog fakulteta – udžbenikom iz kemije, „Kemija za medicinare: IV kemijske analitičke vježbe“ autora Frana Bubanova iz 1921. godine – koji je bio istaknut u zasebnoj izložbenoj vitrini na zamišljenom početku izložbe (staklena vitrina veličine 50 × 40 cm). Nadalje, izborom knjiga, postavljenih u šest vitrina (tri staklene vitrine veličine 230 × 65 cm, tri staklene vitrine veličine 155 × 76 cm), izložba dalje prati povijesni put publicističke aktivnosti nastavnika Medicinskog fakulteta polazeći od pojedinih katedri (vidi sliku 2). Svaka katedra (ukupno 35) predstavljena je prvim i posljednjim objavljenim nastavnim sadržajem iz znanstvenog i stručnog područja njezina djelovanja. Riječ je o udžbenicima i skriptama koji prate složeni nastavni plan i pro-

³⁷ Exhibiting the written word. Nav. dj., str. 20-21.

³⁸ Ovdje je bitno napomenuti da zaključak o uspješnosti izložbe njezini autori temelje isključivo na subjektivnim stavovima i dojmovima posjetitelja. Stoga je potrebno naglasiti da je kao ograničenje u provedbi vrednovanja izložbe prepoznata upravo činjenica da tijekom i nakon izložbe nisu provedena njezina sustavna kvalitativna i kvantitativna vrednovanja.

³⁹ Izložba „Knjige pričaju o 100 godina Medicinskog fakulteta“ ponovljena je u Galeriji Medicinskog fakulteta od 12. studenoga do 10. prosinca 2018. godine, a tom je prilikom predstavljen dio spomenute izložbe koji donosi plakatni prikaz povijesti Medicinskog fakulteta i njegovih katedri. Svojevrsan katalog izložbe objavljen je gotovo istodobno u časopisu Medicinskog fakulteta „Mef.hr“ u kojem su publicirani svi izložbeni plakati; osim što su pridonijeli dokumentiranju izložbe, ujedno su poslužili i kao uvod u tematsko izdanje časopisa (tema broja: „Katedre Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 1917.–2017.“), vidi: Markulin, H.; I. Majer. Katedre Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 1917. – 2017. // Mef.hr 37, 2(2018), str. 7-80. [citirano: 2020-07-25]. Dostupno i na: https://mef.unizg.hr/wp-content/uploads/2018/12/Mef_2-2018_web.pdf. Osim toga, izložbeni plakati o katedrama s kojima se studenti susreću na početku studija medicine, objavljeni su i u dva izdanja fakultetskog vodiča za bruoše, vidi: Povijest katedri s kojima ćete se družiti ove godine. // Vodič za bruoše: kako preživjeti prvu godinu studija / Uredništvo STUDMEF. Zagreb: Medicinski fakultet, 2018. str. 85-87; Povijest katedri s kojima ćete se družiti ove godine. // Vodič za bruoše: kako preživjeti prvu godinu studija / Uredništvo STUDMEF, ur. Mirza Žižak. 5. izd. Zagreb: Medicinski fakultet, 2019. Str. 99-101.

gram katedri. Već u prvim godinama djelovanja fakulteta nastavni program, osim zabilježenih stenografiranih predavanja pretvorenih u skripte, slijede i objavljeni udžbenici strukturirani u današnjem modernom smislu te riječi. Bitno je istaknuti da danas svaka katedra ima svoju udžbeničku literaturu i da se publiciranje udžbenika s vremenom stalno povećava. Objavljivani primarno na hrvatskom jeziku, u posljednjih nekoliko godina udžbenici se sve više prevode i na engleski jezik zbog potrebe provedbe studijskog programa medicine na engleskom jeziku na Medicinskom fakultetu. Time se izravno pridonosi većoj vidljivosti i prepoznatljivosti publicističke djelatnosti fakulteta u lokalnom, ali i međunarodnom okruženju.

Svaki eksponat popraćen je tzv. identifikacijskom legendom koja je sadržavala pojednostavljeni bibliografski opis (podaci o autoru i/ili uredniku, naslov knjige, podatak o izdanju te podaci o mjestu objavljivanja, izdavaču i godina objave knjige). Ukupno su izložena 83 izložka koji su uzeti iz fonda Središnje medicinske knjižnice. Posebno trebamo upozoriti na primjerke starih knjiga iz Zbirke starih udžbenika Središnje medicinske knjižnice. Riječ je o zbirci u kojoj se kontinuirano sakuplja građa vezana uz nastavnu djelatnost Medicinskog fakulteta i obuhvaća razdoblje od početka 20. stoljeća do kraja 60-ih godina 20. stoljeća. Kako zbog zaštite i čuvanja knjiga zbirka nije slobodno dostupna korisnicima te nije dovoljno poznata u znanstvenoj zajednici a ni šire, upravo je ova izložba bila jedinstvena prilika da se njezini dijelovi predstave javnosti i izvuku iz zaborava.⁴⁰

Prevoditeljska djelatnost nastavnika Fakulteta prikazana je na izložbi kao zasebna cjelina u jednoj vitrini i izloženo je deset knjiga. Naime, od samih početaka Fakulteta, nastavnici su osiguravali studentima medicine, ali i širem zainteresiranom krugu pristup najznačajnijim knjigama iz različitih grana medicine, i to upravo svojim prevoditeljskim radom. U početku razvoja Fakulteta riječ je bila o knjigama njemačkoga govornog područja gdje su se nalazili snažni medicinski centri iz kojih su potekli i prvi profesori novoosnovanoga Medicinskog fakulteta, a danas su to publikacije objavljene ponajviše na engleskom jeziku. Nastavnici fakulteta tako su studentima i liječnicima približavali nova medicinska saznanja, i to na hrvatskom jeziku, pridonoseći time kontinuiranom razvoju stručnoga medicinskog nazivlja, slijedeći pritom brz razvoj svih grana medicine te obogaćujući materinski jezik.

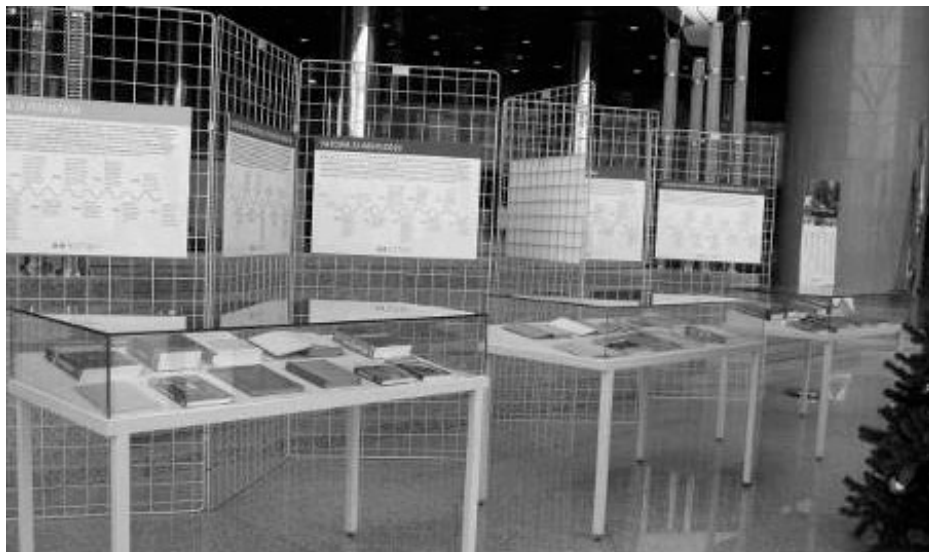
Izloženim knjigama na izložbi može se prigovoriti da ne posjeduju estetsku vrijednost kao umjetnički predmeti. Međutim, bitno je ovdje osvijestiti činjenicu da je u knjigama, s obzirom na njihov sadržaj, dominantna njihova „duhovna dimenzija, dimenzija smisla“.⁴¹ Knjiga je dakle i baštinski i izložbeni predmet.⁴² Udžbenici i priručnici i druge knjige iz područja medicinskih znanosti (čije znanstvene istine iznimno brzo zastarijevanju i veoma se brzo otkrivaju nove) možda

⁴⁰ Swanick, S.; S. Rankin; M. Reinhart. Nav. dj., str. 8.

⁴¹ Horić, A. Nav. dj., str. 42. Usp. i: Exhibiting the written word. Nav. dj., str. 6.

⁴² Tica, M. Nav. dj., str. 136, 138.

više nemaju znanstvenu i praktičnu uporabnu vrijednost, ali su i dalje kulturnopovijesni i društveni spomenik koji svjedoči o razvoju neke zajednice; stoga, knjige nastavnika Medicinskog fakulteta, uronjene u autorsku interpretaciju u obliku izložbe, postaju dio kolektivne svijesti matične ustanove i šire zajednice.

Slika 2. Prikaz dijela postava s izloženim knjigama na izložbi „Knjige pričaju o 100 godina Medicinskog fakulteta“ otvorenoj u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu 14. prosinca 2017. godine (foto: I. Majer, 2017.)

5.2. Plakadni prikaz

Prošlost i sadašnjost svih katedri Medicinskog fakulteta predstavljena je na izložbi kroz plakadni prikaz: postavljeno je 35 izložbenih plakata veličine 100 × 70 cm (vidi sliku 3). Svaki plakat sadržavao je kratak uvodni tekst (sadrži informacije o osnivanju katedre, povijesni kontekst i kratak opis područja znanstvenoistraživačkog interesa) i vremenski slijed probranih činjenica kojima se prati rad katedre, i to primarno onaj vezan uz nastavnu djelatnost (npr. početak rada katedre, prvi kolegiji iz određenog područja, prvi udžbenici, današnji kolegiji i način njihova izvođenja i dr.). U idejnom rješenju izložbeni plakat pratio je knjige kao izložbene predmete te su zajedno zaokružili cjelinu koja precizno opisuje svaku katedru.

Osim plakadnog prikaza svake katedre, izložena su i tri dodatna plakata: 1) naslovni plakat, uz impresum izložbe, 2) uvodni plakat s probranim činjenicama o osnivanju Medicinskog fakulteta, s naglaskom na 1917. godini i 3) završni plakat s odabranim činjenicama o Fakultetu u 2017. godini.

Pri osmišljavanju plakatnih prikaza i izradi njihova tekstualnog sadržaja (tzv. interpretacijskih legendi) posebna se pozornost posvetila stvaranju vizualnog identiteta izložbe i njegova ujednačenog korištenja u svim izložbenim cjelinama. Pisanje stručnog sadržaja planiranog za izlaganje na izložbi iznimno je kompleksan proces koji uključuje pomno istraživanje kako bi se osigurala znanstvena točnost, autentičnost i utemeljenost u dostupnoj literaturi, a prilikom kojeg se mora voditi računa i o njegovu prilagođavanju potencijalnoj publici. Pratile su se smjernice za izradu tekstualnih elemenata izložbi,⁴³ te su se tekstovi oblikovali kao kratke bilješke, tj. kratke priče, a birane su činjenice koje bi mogle biti zanimljive i publici koja nije usko specijalizirana u predstavljenoj temi te se na umu imala i uporaba leksika u kojem se izbjegavala stručna terminologija. Tekst na plakatima bio je logički i intuitivno organiziran, kombinirao se sa slikovnim sadržajem radi veće atraktivnosti, a težilo se tomu da se fizičkim izlošcima na izložbi, tj. knjigama, pruži odgovarajući kontekst i interpretaciju koja će posjetitelje potaknuti na interakciju s izložbom. Vizualni identitet izložbe ostvaren je uporabom jedne tipografije za sav tekstualni materijal (izložbene legende, popratni izložbeni materijali: katalog izložbe, pozivnice) te ujednačenih grafičkih rješenja plakata koji su predstavljali katedre (npr. uporaba vremenske lente), uz zasebna rješenja za uvodni i završni plakat.

Slika 3. Prikaz dijela postava s izložbenim plakatima na izložbi „Knjige pričaju o 100 godina Medicinskog fakulteta“ otvorenoj u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu 14. prosinca 2017. godine (foto: I. Majer, 2017.)

⁴³ Usp. Serrell, B. *Exhibit labels: an interpretive approach*. 2nd ed. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 2015. Str. 2-3; Swanick, S.; S. Rankin; M. Reinhart. Nav. dj., str. 9, 12-13; *Exhibiting the written word*. Nav. dj., str. 6, 11; Tica, M. Nav. dj., str. 102-107.

5.3. Prikaz korištenjem panoramske fotografije

Na izložbi su postavljene dvije panoramske fotografije, veličine 400 × 160 cm (vidi sliku 4). Jednom panoramskom fotografijom uhvaćen je dio zatvorenog odjela SMK-a, inače nedostupnog korisnicima, koji je povijesni početak knjižnice. Riječ je o prostoru u prvotnoj zgradi Medicinskog fakulteta (tzv. stari dekanat) u kojem je Središnja medicinska knjižnica bila izvorno smještena, a koji se danas koristiti za smještaj posebnih zbirki.⁴⁴ Drugom panoramskom fotografijom predstavljena je stručna literatura čiji su autori nastavnici Medicinskog fakulteta; točnije rečeno, prikazan je izbor stručnih medicinskih knjiga objavljenih od 1980. do trenutka postavljanja izložbe, tj. 2017. godine. Riječ je o knjigama smještenim u Zbirci monografija u fondu Središnje medicinske knjižnice. Naime, osim već spomenutih udžbenika namijenjenih ponajprije studentima za potrebe nastave i savladavanja nastavnog gradiva, i stručne medicinske knjige značajan su dio publicističke aktivnosti nastavnika fakulteta. One su osnova za cjeloživotno učenje, te ih, osim studenata studija medicine i s njom usko povezanih struka (npr. stomatologija, farmacija, i sl.), koriste i liječnici praktičari kojima su potrebna opća ali i usko specijalizirana znanja u području svih disciplina medicinskih znanosti, kao i studenti viših razina medicinskog obrazovanja upisani na poslijediplomske doktorske i specijalističke studije. Fotografski uvećani prikazi knjiga, uz knjige kao fizički izložene predmete, omogućili su specifičnu i drukčiju interakciju posjetitelja s izložbenim idejama, kreirajući – uvjetno rečeno – stvarnu knjižnicu u izložbi i korisnikovo stvarno pregledavanje knjižničnih polica.

Slika 4. Prikaz dijela postava s panoramskim fotografijama na izložbi „Knjige pričaju o 100 godina Medicinskog fakulteta“ otvorenoj u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu 14. prosinca 2017. godine (foto: I. Majer, 2017.)

⁴⁴ Usporedno s ovim prostorom, SMK na raspolaganju ima i prostore smještene u tzv. novom dekanatu, tj. u zgradi koja je početkom 1980-ih godina dograđena na postojeću zgradu Fakulteta, i koji su primarno namijenjeni radu s korisnicima (udžbenička građa za posudbu, čitaonice i sl.).

6. Organizacija izložbe knjiga – ciljevi, izazovi i rješenja

Priprema, organizacija i postavljanje izložbe knjiga vrlo je složen i zahtjevan projekt koji s jedne strane ovisi o znanju i kompetenciji knjižničara, a s druge o financijskim sredstvima i vremenskim resursima koji su na raspolaganju za njegovu realizaciju. U procesu organizacije izložbe knjiga od knjižničara u visokoškolskim knjižnicama očekuju su stručne, organizacijske i menadžerske vještine. Nadalje, to uključuje i osnovna dizajnerska i konzervatorska znanja. Pri postavljanju izložbe važan je aspekt vizualne atraktivnosti, posebno zbog širokog auditorija.

Svaka izložba jest kreativan i stvaralački čin koji ovisi o kontekstu u kojem će se odvijati. Međutim, rad na izložbi može se načelno podijeliti u nekoliko koraka koji su svim izložbama zajednički: ideja (osmišljavanje idejnog koncepta), planiranje, postavljanje izložbe (realizacija), trajanje izložbe i završetak izložbe.

Odabrana tematska osnovica izložbe treba biti precizno osmišljena te mora osigurati koherentnu strukturu izložbe. Idejni koncept, pojednostavljeno rečeno, mora sadržavati opis planiranih izložaka (knjiga) te predviđeni način na koji će se određena tematika znanstveno interpretirati poštujući pritom ciljeve koje se žele postići izložbom. Pri njegovoj izradi treba se voditi rezultatima prethodno provedene analize raspoloživih resursa i izazova koji će oblikovati finalni oblik izložbe (očekivana publika,⁴⁵ analiza i izbor izložbenih predmeta, tekstualni sadržaji izložbe, prostor, dizajn i vizualna rješenja, vremenski okvir i rokovi, osoblje, financijski plan i dr.). Članovi izložbenog tima obavljat će različite poslove predviđene programskim i organizacijskim planom izložbe, ali je bitno napomenuti da je kustos, kao glavni autor izložbe, odgovoran ujedno i za koncept i za intelektualni/stručni sadržaj izložbe. Vremenski plan rada na pripremi izložbe ključ je uspjeha zbog činjenice da članovi tima, osim zadataka vezanih uz izložbu, imaju i druga poslovna zaduženja u knjižnici te da je u projekt uključeno mnoštvo raznih čimbenika koje treba uspješno koordinirati.⁴⁶

Svaki korak rada na izložbi sačinjen je od mnoštva elemenata koji zajedno čine programski i organizacijski okvir za postavljanje izložbe (pa tako i izložbe knjiga) u kontekstu knjižničnih ustanova. U radu na izložbi bitno je poznavati i poštivati značajke vrste knjižnice u kojoj se izložbeni projekt odvija⁴⁷ (poznavanje fonda, korisničkih potreba i dr.), a knjižničari-kustosi trebaju biti svjesni činjenice da postavljanje izložbe ne može biti shvaćeno kao pravocrtni pothvat nego da, bez obzira na postojanje osmišljenoga programskog i organizacijskog plana, moraju biti spremni na određenu dozu serendipiteta i rješavanje stvari u hodu,

⁴⁵ Pri profiliranju očekivane publike, kao i kod kreiranja ostalih knjižničnih usluga i aktivnosti, potrebno je voditi računa o pitanjima dostupnosti izložbe osobama s invaliditetom i posebnim potrebama.

⁴⁶ Marini, F. Nav. dj., str. 19.

⁴⁷ Isto, str. 10.

usklađivanje planova s novonastalim okolnostima, i to posebno se oslanjajući na svoje trenutačne vještine, suradnju, daljnje učenje i profesionalno usavršavanje te svakako na kreativnost.

Organizacija izložbe polazi od idejnog plana koji svojim rješenjima mora precizno opisati temu izložbe. Idejni plan mora odgovoriti na temeljno pitanje: „Koji je glavni cilj izložbe knjiga? Što se želi postići izložbom?“.

Ciljevi mogu biti različiti, uključujući:

- 1) predstavljanje knjižničnih zbirki i poticanje njihove uporabe (informativna, edukativna i/ili zabavna narav izložbi)
- 2) povećanje broja korisnika
- 3) privlačenje širih korisničkih skupina
- 4) predstavljanje knjižnice kao aktivnog člana matične ustanove
- 5) predstavljanje značajnih događaja matične ustanove (predstavljanje znanstvenih dostignuća, studentskih projekata i sl.)
- 6) predstavljanje knjižnice izvan znanstvene zajednice.⁴⁸

Polazeći od teme izložbe, idejni koncept mora dati odgovore na niz pitanja te uključuje programski i organizacijski plan. Oba plana moraju precizno i ciljano pratiti sve aktivnosti organizacije izložbe. Smjernice koje slijede i taksativno navedeni elementi obaju planova osmišljeni su i temeljeni na vlastitu praktičnom iskustvu autora u postavljanja izložbe knjiga u visokoškolskoj knjižnici te na teorijskoj i stručnoj literaturi korištenoj pri njezinu postavljanju i pisanju ovog članka.⁴⁹ Međutim, kao što je prethodno spomenuto, na knjižničarima-kustosima jest da ih prilagode prema svojim potrebama.

Programski plan izložbe čine:

- 1) izbor članova programskog i organizacijskog tima (određivanje uloga i zaduženja tima)
- 2) razrada teme izložbe (izrada koncepta)

⁴⁸ Usp. Auten, B.; H. F. Norton; M. R. Tennant; M. E. Edwards; N. Stoyan-Rosenzweig; M. Daley. Nav. dj., str. 267; Marini, F. Nav. dj., str. 15-16.

⁴⁹ Teorijska i stručna literatura na kojoj se temelji predloženi model programskog i organizacijskog plana jest (poredano abecedno prema prezimenu autora): Auten, B.; H. F. Norton; M. R. Tennant; M. E. Edwards; N. Stoyan-Rosenzweig; M. Daley. Nav. dj., str. 266-289; Dandar, D.; J. Clifton-Ross; A. Dale; R. Croft. Nav. dj., str. 1-15; Dutka, A.; S. Hayes; J. Parnell. Nav. dj., str. 19-22; Exhibiting the written word. Nav. dj.; Farrona, A. M. M.; R. Vilar. Nav. dj., str. 1225-1228; Irvall, B.; G. S. Nielsen. Pristup knjižnicama za osobe s invaliditetom: lista za (samo)procjenu. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008. [citirano: 2020-10-15]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/399>; Marini, F. Nav. dj., str. 8-29; Serrell, B. Nav. dj.; Swanick, S.; S. Rankin; M. Reinhart. Nav. dj., str. 1-22; Tica, M., Nav. dj.; Wakeham, M. Nav. dj., str. 237-244; Wogensens, L. Nav. dj.

- 3) analiza resursa (vremenski plan rada, osoblje, knjižnične zbirke, prostor, budžet i dr.)
- 4) odluka o izboru knjižne i arhivske građe, tj. izbor eksponata iz pojedinih zbirki (uz odluku o izlaganju vlastite građe ili njezinoj posudbi iz drugih institucija)
- 5) pisanje i uređivanje stručnog/tekstualnog sadržaja (katalog izložbe, tekstovi izložbenih plakata i drugih legendi)
- 6) odluka o trajanju izložbe
- 7) odluka o vrsti izložbe (stalni postav, povremena izložba, putujuća/gostujuća izložba, tradicionalna fizička ili virtualna izložba)
- 8) pitanja vezana uz osiguranje građe (posebno važno ako se izlaže rijetka i skupocjena građa)
- 9) izrada detaljnog i preciznog troškovnika
- 10) plan vezan uz izvore financiranja (matična stanova, državne institucije na nacionalnoj i/ili lokalnoj razini, institucije lokalne zajednice, gospodarstvenici, pojedinci i sl.)
- 11) odluka o potencijalnim partnerima u organizaciji:
 - a) znanstvenici u matičnoj ustanovi ili izvan nje
 - b) studenti i studentske organizacije matične ustanove ili izvan nje
 - c) suradnja s drugim knjižnicama (posebno treba istaknuti suradnju s narodnim knjižnicama koje po svojoj naravi imaju komunikaciju sa širom zajednicom)
 - d) suradnja s muzejima/galerijama.
- 12) planovi vezani uz različite načine promotivnih aktivnosti i druge oblike marketinga:
 - a) aktivnost obavlja knjižnica i/ili uključuje profesionalne agencije
 - b) definiranje ciljane grupe potencijalnih korisnika
 - c) upoznavanje lokalnih i/ili nacionalnih medija s projektom
 - d) stvaranje prepoznatljivosti izložbe (reklamni materijali izložbe, suvenirski program knjižnice i matične ustanove, logo izložbe, brendiranje izložbe)
 - e) način reklamiranja projekta: leci, plakati, *e-mail* poruke, mrežne stranice knjižnice, mrežne stranice izložbe, društvene mreže (*Facebook*, *Twitter* i *You Tube*), osobni kontakt, i sl.
- 13) načini dokumentiranja izložbenog projekta (videosnimke, fotografiranje, arhivska građa i dr.)
- 14) plan vezan uz kvalitativno i kvantitativno vrednovanje izložbe (različiti načini evaluacije projekta, npr. prikupljanje i obrada statističkih podataka o

broju posjetitelja, analiza stavova o izložbi putem anketnih upitnika, knjige dojmova i sl., analiza komentara zaposlenika i uprave matične ustanove o ulozi knjižnice u promoviranju njezine znanstveno-nastavne aktivnosti, analiza interakcija na društvenim mrežama, i sl.).

Organizacijski plan izložbe čine:

- 1) razmještaj eksponata u izložbenom prostoru (uz odluku o izlaganju u vlastitom knjižničnom prostoru ili postavljanju izložbe u drugim institucijama)
- 2) prezentacija građe (korištenje različitih vizualnih i umjetničkih elemenata dizajna)
- 3) pitanje zaštite građe – rukovanje građom, temperatura, vlaga i osvjetljenje (posebno važni kad se izlaže zbirka starih knjiga)
- 4) tehnička rješenja (izložbene vitrine, panoji i stalci, rasvjeta i dr.)
- 5) organizirana nabava potrošnog materijala i potrepština za postav izložbe (uredski materijal, računalna oprema i dr.)
- 6) popratne aktivnosti tijekom trajanja izložbe (predavanja i okrugli stolovi, radionice, prikazivanje filmova, koncerti, pokretanje mrežne stranice izložbe i postavljanje virtualne izložbe i dr.)
- 7) osiguravanje dostupnosti izložbe za osobe s invaliditetom i posebnim potrebama (prostorna pristupačnost: pristup zgradi knjižnice, olakšano kretanje u knjižnici, jasne oznake za snalaženje u knjižničnom prostoru i u izložbenom postavu i dr.; intelektualna pristupačnost: uvećani tisak, audiovizualni materijali i materijali na Brailleovu pismu, prilagođene mrežne stranice i ostala elektronička građa vezana uz izložbu, računalni punkt na izložbi za pregled izložaka, audiovodiči, i dr.)
- 8) razgledavanje izložbe uz pomoć vodiča (stručno vodstvo po izložbi), osigurano samo na dan otvaranja ili tijekom cijelog trajanja izložbe
- 9) plan protokola otvaranja izložbe (sudjelovanje organizatora izložbe, autora, pozvanih predavača, glazbeni program, medijska pratnja, zakuska, i sl.)
- 10) plan koordiniranja postavljanja izložbe i njezina skidanja (uz plan provjere funkcioniranja postava tijekom trajanja izložbe).

7. Zaključak

U članku su prikazana iskustva visokoškolske knjižnice pri postavljanju tradicionalne izložbe (postavljene u stvarnom ambijentu knjižnice) u povodu obljetnice slavljene u matičnoj ustanovi. Središnja medicinska knjižnica u povodu 100. obljetnice postojanja Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu organizirala je

i krajem 2017. godine postavila izložbu knjiga pod nazivom „Knjige pričaju o Medicinskom fakultetu“. Članak je predstavio koncept spomenute izložbe, opisao izazove pri radu na izložbi i odabrana rješenja te je problematizirao ulogu knjižničara kao autora izložbe/kustosa prepoznavši u tome novu priliku za daljnje napredovanje i usavršavanje informacijskih stručnjaka i knjižničara visokoškolskih knjižnica. Na kraju članka, a na osnovi vlastitog iskustva i uvida u teorijsku i stručnu literaturu, ponuđen je i prijedlog modela izrade programskog i organizacijskog plana koji će postojećim ali i budućim knjižničarima-kustosima pomoći pri kreiranju i ostvarivanju izložbenih projekata.

Izložba knjiga otkriva knjigu kao slojevit i višeznačan predmet koji posjeduje umjetničku i uporabnu vrijednost. Predstavljajući izložbom knjiga svoj fond i usluge, visokoškolska knjižnica proširuje svoju korisničku skupinu izvan znanstvene zajednice i time se integrira u svoje društveno i kulturno okruženje te uspostavlja širu komunikaciju s društvom oko sebe. Iako današnji ubrzani razvoj tehnologije mijenja obrasce ponašanja korisnika knjižnice, izložba knjiga postavljena u prostoru knjižnice i dalje je jedan od bitnih načina povezivanja knjižnice sa svojim postojećim i potencijalnim korisnicima.

Bez obzira na sve izazove u postavljanju izložbi u knjižničnom kontekstu, i to osobito u visokoškolskim knjižnicama, a koji se mogu savladati praćenjem smjernica za rad i kreiranjem sustavnoga organizacijskog i programskog plana, rad na izložbama organiziranim i postavljenim u knjižnicama donosi mnoštvo prednosti: privlači pozornost korisnika i okreće ih ka knjižnici u kojoj mogu učiti, istraživati i zabavljati se, a kod kolega iz struke razvija (multidisciplinarnu) suradnju temeljenu na pozitivnim iskustvima i novim znanjima stečenima pri radu na izložbenom projektu.

LITERATURA

- Auten, B.; H. F. Norton; M. R. Tennant; M. E. Edwards; N. Stoyan-Rosenzweig; M. Daley. Using NLM exhibits and events to engage library users and reach the community. // *Medical Reference Services Quarterly* 32, 3(2013), 266-289. DOI: <https://doi.org/10.1080/02763869.2013.806861>.
- Belicza, B. Osnivanje i otvorenje Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // *Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: 1917. – 1992*. Zagreb: Medicinski fakultet, 1992. Str. 1-14.
- Conley, K.; T. Tucker. Matching media to audience equals marketing success. // *College & Undergraduate Libraries* 12, 1/2(2005), 47-64. DOI: https://doi.org/10.1300/J106v12n01_04.

- Dandar, D.; J. Clifton-Ross; A. Dale; R. Croft. Showcasing institutional research: curating library exhibits to support scholarly communication. // *Journal of Librarianship and Scholarly Communication* 8, 1(2020), eP2335, 1-15. DOI: <https://doi.org/10.7710/2162-3309.2335>.
- Daničić, N.; D. Mašina; T. Runjak. Izložba Ostavština Ivana Kukuljevića Sakcinskog iz arhiva i knjižnice Hrvatske akademije znanosti umjetnosti. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, 1(2017), 47-64. DOI: <https://doi.org/10.30754/vbh.60.1.536>.
- Dutka, A.; S. Hayes; J. Parnell. The surprise part of a librarian's life: exhibition design and preparation course. // *College & Research Libraries News* 63, 1(2002), 19-22. DOI: <https://doi.org/10.5860/crln.63.1.19>.
- Exhibiting the written word. Edinburgh: making our connections project team, 2011. [citirano: 2020-06-29]. Dostupno na: <https://www.nls.uk/media/1269224/exhibiting-the-written-word.pdf>.
- Farrona, A. M. M.; R. Vilar. How can we turn a science exhibition on a really success outreach activity? // *Nuclear and Particle Physics Proceedings* 273/275(2016), 1225-1228. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.nuclphysbps.2015.09.194>.
- Horić, A. Knjiga kao izložbeni objekt u knjižnici. // *Muzeologija* 48/49(2012), 38-45. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/111781>.
- Irvall, B.; G. S. Nielsen. Pristup knjižnicama za osobe s invaliditetom: lista za (samo) procjenu. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008. [citirano: 2020-10-15]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/399>
- Krajna, T.; H. Markulin. Nabava knjižnične građe u visokoškolskim knjižnicama. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 3(2011), 21-42. Dostupno i na: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/358/353>.
- Marini, F. Exhibitions in special collections, rare book libraries and archives: questions to ask ourselves. // *Alexandria* 29, 1/2(2019), 8-29. DOI: <https://doi.org/10.1177/0955749019876122>.
- Markulin, H. Nastavna i stručna literatura. // *Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu: 1917–2017 / ur. Marko Pećina i Marijan Klarica. Zagreb: Medicinski fakultet, 2017. Str. 673-704.*
- Markulin, H.; J. Petrak; M. Šember. Internet i studenti Medicinskog fakulteta. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 43, 4(2000), 179-184.
- Markulin, H.; M. Šember. WebPAC Središnje medicinske knjižnice u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 48, 2(2005), 35-43. Dostupno i na: [http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/149/vbh/God.48\(2005\),br.2](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/149/vbh/God.48(2005),br.2).
- Maroević, I. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta, 1993.

- Medicinski fakultet. // Sveučilište Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu 1874–1924: spomenica Akademikoga senata. Zagreb: Tisak Zaklade tiskare Narodnih novina, 1925. Str. 124-130.
- Petrak, J.; L. Škorić. Središnja medicinska knjižnica. // Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu: 1917–2017 / ur. Marko Pečina i Marijan Klarica. Zagreb: Medicinski fakultet, 2017. Str. 663-668.
- Sečić, D. Informacijska služba u knjižnici. 2. dopunjeno i prerađeno izd. Lokve: Benja, 2006.
- Serrell, B. Exhibit labels: an interpretive approach. 2nd ed. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 2015.
- Swanick, S.; S. Rankin; M. Reinhart. Curating exhibitions in academic libraries: practical steps. // *Practical Academic Librarianship* 5, 2(2015), 1-22. [citirano: 2020-06-20]. Dostupno na: <https://journals.tdl.org/pal/index.php/pal/article/view/7011>.
- Tica, M. Izložba u knjižnici: priručnik za predstavljanje baštine. Zagreb: Naklada Jurčić, 2017.
- Wakeham, M. Marketing and health libraries. // *Health Information and Libraries Journal* 21, 4(2004), 237-244. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2004.00540.x>.
- Wogensen, L. Exhibitions as an empowering act in the digital transition – libraries and librarians role as knowledge producers and curators. // IFLA WLIC 2019 Satellite Meeting – Continuing professional development and workplace learning: „Librarians and information professionals as (pro)motors of change: immersing, including and initiating digital transformation for smart societies“, Zagreb, 20-21 August 2019. [citirano: 2020-07-02]. Dostupno na: <http://library.ifla.org/id/eprint/2676>.
- Zakonski članak Sabora Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 5. siječnja 1874., ob ustrojstvu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. // Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu: I / gl. ur. Jaroslav Šidak. Zagreb: Sveučilište, 1969. Str. 341-356.